

In november 2000 verscheen de notitie 'Als christenen samen vieren' van de Stuurgroep en adviesraad oecumene van het aartsbisdom Utrecht. De notitie werd gemaakt op verzoek van de bisdomraad. Zij geeft enkele voorwaarden waaraan gezamenlijke vieringen zouden moeten voldoen, willen ze werkelijk een oecumenisch karakter hebben. De notitie zet kort uiteen waarop gelet moet worden als christenen samen vieren en behandelt de verantwoordelijkheid voor de viering, de situatie waarbinnen gevierd wordt en de vormgeving van de viering. De pagina van de stuurgroep www.oecumene.nu.

Als christenen samen vieren

Aartsbisdom Utrecht Stuurgroep en adviesraad oecumene

(notitie ter ondersteuning van parochies, pastores, dekenaten, dienstverleners, raden van kerken en werkgroepen oecumene)

Inleiding

1. De verantwoordelijkheid voor de viering
 2. De situatie waarbinnen gevierd wordt
 - 2a. vieringen bij bijzondere gebeurtenissen
 - 2b. vieringen in gemeenschappen die wekelijks samenkomen
 3. De vormgeving van de viering
 - 3a. Waar kiezen we voor?
 - 3b. De dienst van Woord en Gebed
 - 3c. Eucharistieviering of de viering van het H.Avonddmaal
- Tenslotte

Inleiding

Onze wereld kent veel culturen en levensbeschouwingen. We worden ons dat steeds meer bewust. Het is dan ook vanzelfsprekend dat christenen temidden van die veelheid hun verwantschap en onderlinge verbondenheid ervaren. Zij beseffen dat katholiek en oecumenisch bij elkaar horen. Dat roept het verlangen op om die verwantschap en verbondenheid ook te vieren. Met wat hier volgt willen Stuurgroep en Adviesraad Oecumene aan parochies, instellingen en raden van kerken steun bieden. Een belangrijk uitgangspunt is daarbij geweest dat het vieren niet losgemaakt mag worden van de praktijk van het christelijk en kerkelijk leven.

Waarom deze notitie?

Met deze notitie willen we u enige voorwaarden noemen, waaraan gezamenlijke vieringen zouden moeten voldoen, willen ze ook werkelijk een oecumenisch karakter hebben. De notitie is het resultaat van gesprekken die vanaf mei 1998 gehouden zijn in de vergaderingen van de Stuurgroep en de Adviesraad Oecumene van ons bisdom.

"De oecumenische beweging is een genade van God" aldus het Oecumenisch Directorium. Met als doel "het herstel van de eenheid onder de christenen". (OD nr 22) Daar waar die eenheid is, kan ze ook gevierd worden. Het is de opdracht van iedere christengemeenschap, met name van parochies, zorginstellingen en scholen, die zichtbare eenheid tot stand te brengen: in diaconie, in catechese en in gemeenschapsopbouw.

Zo hebben wij in het kader van de Assemblee van Europese kerken en de Kerkendag in Kampen de parochies gevraagd om regelmatig te vergaderen met de kerkenraad uit de eigen wijk of dorp, om gezamenlijk catechetische en diaconale projecten te starten en intensieve samenwerking van diaconieën en caritasinstellingen te bevorderen.

In zorginstellingen en op scholen is deze samenwerking van christenen sterk gegroeid, al lagen daar soms hele praktische motieven aan ten grondslag.

Wij bieden u nu een notitie aan over het samen vieren van die oecumenische verbondenheid van christenen. In de overtuiging dat samen vieren pas oecumenisch zinvol zal zijn als dat vieren er een teken van is dat we elkaar kennen en mét elkaar handelen.

Wat vraagt onze aandacht wanneer wij als christenen samen vieren?

Wanneer we als christenen uit verschillende kerken samen komen om te vieren dan vragen drie onderwerpen onze bijzondere aandacht.

1. De verantwoordelijkheid voor de viering.
2. De situatie waarbinnen gevierd wordt.
3. De vormgeving van de viering.

Het is een misverstand te denken dat een viering van christenen uit verschillende kerken pas oecumenisch wanneer er meerdere voorgangers zijn. Een viering wordt oecumenisch, doordat ze trouw is aan wat de H.Schriften ons hebben overgeleverd en doordat ze de liturgische ordo / kerkorde respecteert en zo laat zien, dat de Geest werkt in de verschillende kerken.

1. De verantwoordelijkheid voor de viering

De verantwoordelijkheid voor de viering ligt bij de gemeente/kerkenraad of de parochie, waar de viering plaats vindt of bij de kerk, waartoe de pastor die voorgaat behoort. Een oecumenische houding vraagt dan, dat de kerkorde van de betreffende kerk gerespecteerd wordt. Deze algemene regel is belangrijk omdat de bestaande kerken, die de opdracht tot oecumene hebben, willen voorkomen dat er naast de bestaande kerken nog eens een nieuwe ("oecumenische") kerk gaat ontstaan. Deze verantwoordelijkheid dient in publicaties (gemeentebleden/parochiebladen) duidelijk vermeld te worden.

2. De situatie waarbinnen gevierd wordt

Het karakter van de viering is sterk afhankelijk van de plaats, de frequentie en de gemeenschap waarbinnen de viering plaats vindt. Daarom onderscheiden we:

2a. Vieringen bij bijzondere gebeurtenissen. Het gaat dan om vieringen met een algemeen karakter: bidweek om eenheid, Willibrordzondag, zondag van de oosterse kerken, vredesweek, kerstviering, (inter)nationale gedenkdagen (vaak op zondagen) en het gaat vieringen met een min of meer particulier karakter: huwelijk, doop, jubilea e.d. (meestal door de week)

2b. Vieringen in gemeenschappen die wekelijks samenkomen. (altijd op zondag). Daarbij valt te denken aan nieuwbouwwijken, waar men kiest voor één kerkplek voor christenen komend vanuit verschillende kerken, aan vormen van citypastoraat, aan pastoraat in instellingen, zoals ziekenhuizen.

Opmerking:

In beide voorgaande situaties dient ruimte te zijn voor laagdrempelige en experimentele vieringen. Dat geldt natuurlijk ook voor reguliere parochiële vieringen. Deze experimentele vieringen moeten geen alternatief worden voor de door de kerk aangeboden liturgische vormen, zoals die aangegeven worden door het liturgische rooster en de liturgische boeken: het Altaarmissaal; het Getijdenboek en Gezangen voor Liturgie en voor de S.O.W.Kerken: Dienstboek, een proeve, Schrift-Maaltijd-Gebed en het Liedboek voor Kerken. De experimentele diensten zullen eerder ondersteunend en bevestigend zijn, voorbereidend en toeleidend.

3. De vormgeving van de viering

3a. Waar kiezen we voor?

Op basis van het voorafgaande zal duidelijk zijn dat gezamenlijk vieren van christenen uit verschillende kerken pas zinvol is, wanneer daar een praktijk van samen leven en samen werken aan beantwoordt.

Belangrijke vragen zijn dan:

Vieren we samen op zondag of door de week?

Sluiten we ons aan bij de viering in een van de kerken of zoeken we naar een nieuwe vorm?

Kiezen we voor de viering van de Eucharistie, H.Aavondmaal of voor een Woorddienst?

Uitgangspunt is het gegeven dat: "de viering op de Dag des Heren fundament en centrum van het hele liturgisch jaar is.....Het is daarom af te raden om op zondagen oecumenische diensten te organiseren". (OD nr 115). Dat wil zeggen: Als er een oecumenische viering gehouden wordt, mag dit niet betekenen dat de eucharistieviering komt te vervallen. Toch liggen hier - pastoraal gezien - een aantal problemen die niet met een algemene regel opgelost kunnen worden:

Voor protestante christenen en ook steeds meer voor katholieke christenen is een door-de-weekse kerkdienst vreemd. Wanneer zij samen willen vieren dan is dat vanzelfsprekend op de Dag des Heren. Voor de meeste protestante christenen in ons land is de kerkdienst op zondag een dienst van Woord en Gebed, terwijl dat voor de katholieke christenen de viering van Eucharistie is.

Onze kerkorde sluit oecumenische vieringen op zondag overigens niet uit, maar vraagt van de katholieken om in ieder geval ook deel te nemen aan de viering van de Eucharistie. Vasthouden aan deze regel is echter moeilijk geworden, nu in een niet gering aantal parochies in het weekeinde geen Eucharistie gevierd wordt.

3b. De dienst van Woord en Gebed

Wanneer het over vieringen gaat bij bijzondere (incidentele) gelegenheden, kiest men in de regel voor een viering van Woord en Gebed, niet voor een viering van Eucharistie/H.Avonddmaal. Daardoor komen zulke vieringen ook niet in de plaats van de (wekelijkse) vieringen van H.Avonddmaal in de gemeenten en de wekelijkse Eucharistie in de parochies.

Nu aan reformatorische zijde met het nieuwe Dienstboek (een proeve!) geëxperimenteerd wordt en aan katholieke zijde het Getijdenboek vaker gebruikt wordt, is het een goede zaak om voor de structuur van deze niet-eucharistische vieringen aan te sluiten bij wat er in beide liturgische boeken aan mogelijkheden geboden wordt, met name voor het ochtendgebed en het avondgebed.

Dat het zingen van de psalmen daarbij een grote rol speelt, lijdt geen twijfel. De bovenvermelde boeken en het Liedboek van de Kerken en Gezangen voor Liturgie zijn machtige hulpmiddelen bij het vaststellen van zo'n dienst.

3c. Eucharistieviering of de viering van het H.Avonddmaal

De algemene regels zijn genoegzaam bekend. In de katholieke kerkorde wordt vastgehouden aan de regel dat er gezamenlijk eucharistie gevierd kan worden als er een kerkelijk eenheid (ontstaan) is. In de katholieke kerk wordt intercommunie met de gescheiden Oosterse kerken "in geschikte omstandigheden en met toestemming van het kerkelijk gezag niet alleen toegestaan, maar zelfs aangeraden". (OD nr 122). In de meeste reformatorische kerken ligt dat anders. Daar wordt intercommunie gezien als een weg om te komen tot volledige kerkelijke eenheid.

Belangrijk is om bij de bepaling van de keuze ook het volgende te overwegen: Voor verreweg de meeste reformatorische christenen is een wekelijkse viering van het H.Avonddmaal niet gewoon.

Wanneer dan toch gekozen wordt voor een gezamenlijke viering van Eucharistie of H.Avonddmaal dan is de keuze eerder katholiek dan oecumenisch. Anders komt de keuze natuurlijk te liggen, wanneer de reformatorische christenen zelf ook wekelijks het H.Avonddmaal vieren.

Wanneer katholieke en reformatorische christenen wekelijks bij elkaar komen voor de eredienst en de gemeenschappen vragen om H.Avonddmaal en Eucharistie, dan zal er volledige duidelijkheid moeten zijn dat er Eucharistie wordt gevierd of dat het H.Avonddmaal wordt bediend, met de regelingen die daarvoor gegeven zijn.

In zulke situaties zal het vanzelfsprekend zijn om bij een Eucharistieviering gebruik te maken van een formulier uit het bovenvermelde Altaarmissaal of bij de viering van het H.Avonddmaal van een formulier uit het Dienstboek dat nauw aansluit bij de z.g. Lima-liturgie die aanbevolen is door de Wereldraad van Kerken (Vancouver 1983) en in Nederland o.a. is uitgegeven door de St.Willibrordvereniging.

Overigens is het goed te bedenken, dat katholieken een grote achterstand hebben wanneer het gaat om de waardering van woord/gebedsdiensten. Vieringen in oecumenisch setting zouden ons kunnen stimuleren deze vorm van eredienst meer onder de aandacht van de gelovigen te brengen.

Zeker vanuit oecumenisch standpunt gezien zijn z.g. Woord- en Communie-diensten een tegendraadse ontwikkeling. De Reformatie heeft immers grote vragen gesteld bij de blijvende realis presentia van de Heer in de eucharistische gaven. Bij oecumenische vieringen dienen ze dan ook achterwege te blijven. Uit respect voor de beleving van het H.Avonddmaal in de reformatorische kerken, maar evenzeer om recht te doen aan de katholieke en oosters orthodoxe opvattingen over de Eucharistie.

Tenslotte:

Het Oecumenisch Directorium is een goede gids voor het ontwikkelen van een groter oecumenisch besef bij de katholieke christenen. Het biedt meer mogelijkheden daartoe dan velen denken. De leden van de Stuurgroep en de Adviesraad zijn graag bereid om daarover met u in gesprek te gaan. De oecumene is een bijzondere genadegave van God. Moge die niet onbenut blijven.

Utrecht, St.Willibrord A.D.2000

Stuurgroep en Adviesraad Oecumene van het aartsbisdom Utrecht.
H.Th.M.van Doorn, bisschoppelijk gedelegeerde voor de oecumene.

Deze notitie "Als Christenen samen vieren..." werd op verzoek van de bisdomraad gemaakt door de stuurgroep en adviesraad oecumene van het aartsbisdom Utrecht. Na de bespreking in de vergadering van de bisdomraad op 2 november A.D.2000 werd de notitie verzonden naar parochies, pastores, dekenaten, dienstverleners, raden van kerken en werkgroepen oecumene.

Wie dieper wil graven kan naast de officiële liturgische boeken raadplegen:

Oecumenisch Directorium (OD) 1993: Een uitgave van 1-2-1, jaargang 21, nr 7 oktober 1993.

over het gemeenschappelijk gebed (nrs 108 - 115),

over de deelneming aan elkaars niet-sacramentele liturgie (nrs 116 - 121)

over de deelneming aan het sacramentele leven, in het bijzonder aan de eucharistie (nrs 122 - 136).

Oecumenisch Vademecum, uitgave van de St.Willibrordvereniging (thans de katholieke vereniging voor oecumene St.Willibrord en St.Athanasius) te Den Bosch. 2 Ringbanden. Bundeling van nationale en internationale documenten betreffende de oecumene. Daar vindt u de gemeenschappelijke afspraken die er tussen de kerken in Nederland gemaakt zijn over doop en huwelijk. Ook het schrijven van de bisschoppen aan de pastores over de Open Communie. Wordt regelmatig aangevuld.

De "Lima-liturgie", vertaling St.Willibrordvereniging in samenwerking met de Bossche Betuwe Kring, naar de Engelse tekst: Faith and Order Paper n.116, Ecumenical Perspectives on Baptism, Eucharist and Ministry, Geneva 1983.

Ontwerp-ordinanties. 1997, behorende bij de ontwerp-kerkorde van de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland. Boekencentrum Zoetermeer 1997.

Ordinantie 5: De eredienst. Ordinantie 6: de bediening van de heilige doop. Ordinantie 7: De viering van het heilig Avondmaal. Ordinantie 14: Het leven en werken van de Kerk in oecumenisch perspectief.

De oecumene-website van de stuurgroep oecumene (www.oecumene.nu) laat zien hoe er op sommige vooruitgeschoven posten in ons bisdom aan oecumenisch (liturgisch) pastoraat gestalte gegeven wordt.